

MATURITNÝ OKRUH 4

PODSTATNÉ MENÁ

ohybné (skloňujú sa), **plnovýznamové**

sú **vetným členom** (najčastejšie *podmet*, *predmet*)

pomenúvajú osoby, zvieratá, veci, vlastnosti, deje a stavy

konkrétne podstatné mená: názvy osôb, zvierat, vecí (hmotné)

otec, Lucia, mačka, vzduch

abstraktné podstatné mená: názvy vlastností, dejov a stavov (nehmotné)

úprimnosť, láska, beh, zdravie

všeobecné podstatné mená: predmet toho istého druhu

hokejista, herečka, časopis, pes, škola

vlastné podstatné mená: určitý a jedinečný predmet

Peter, Dunaj, Nemecko, Hossa

Gramatické kategórie podstatných mien

➤ **rod** (mužský, ženský, stredný)

Podstatné mená mužského rodu sa delia na životné a neživotné!

➤ **číslo** (jednotné a množné)

➤ **pád** (nominatív, genitív, datív, akuzatív, lokál, inštrumentál)

Pád	Pádová otázka
nominatív	kto? čo?
genitív	(bez) koho? čoho?
datív	komu? čomu? (<i>dám</i>)
akuzatív	koho? čo? (<i>vidím</i>)
lokál	(o) kom? čom?
inštrumentál	(s) kým? čím?

!!! vzor nie je gramatická kategória (slúžia na to, aby sme vedeli, ako správne skloňovať, máme 12 základných vzorov)

chlap, hrdina, dub, stroj, žena, ulica, dlaň, kosť, mesto, srdce, vysvedčenie, dievča

Skloňovanie podstatných mien

MUŽSKÝ ROD

životné (mená osôb a zvierat): skloňujú sa podľa vzorov chlap a hrdina

neživotné (neživé veci, rastliny): skloňujú sa podľa vzorov dub a stroj

ŽENSKÝ ROD

slová zakončené na samohlásku -a: skloňujú sa podľa vzorov žena a ulica

slová zakončené na spoluhlásky: skloňujú sa podľa vzorov dľaň a kosť

Niektoré slová ženského rodu, ktoré boli utvorené od mužských podstatných mien sa skloňujú podľa vzorov gazdiná, napr. *cisárovná, princezná, kráľovná*.

Zapamätaj si! Slovo *pani* sa skloňuje vtedy, keď stojí samostatne: *pani, panej, o panej*. Ak sa však používa ako titul, je nesklonné: *o pani učiteľke, s pani učiteľkou*.

STREDNÝ ROD

POZNÁMKA: *Tu som sa nerozpisovala, vzor určuje zakončenie slova, napr. gesto je vzor mesto.*

!!! Mnoho cudzích podstatných mien sa nesklonuje: *atašé, miss, alibi, kupé, filé, finále, kanoe*

POMNOŽNÉ PODSTATNÉ MENÁ

= **pomenúvajú jednu vec**, ale majú **tvár množného čísla** (*Košariská, Alpy, Tatry, Vianoce, raňajky, prázdniny, nožnice, ústa*)

Vzory pomnožných podstatných mien

ukončené na Y: dub/žena

ukončené na E: stroj/ulica

ukončené na A: mesto

ukončené na IA: srdce

Ako zistíme vzor pomnožného podstatného mena?

Ideme **cez lokál množného čísla**, napr.:

Alpy o Alpách o ženách/o duboch (*teda vzor žena*)

Nohavice o nohaviaciach o uliciach/o strojoch (*teda vzor ulica*)

SLOVENSKÝ ROMANTIZMUS

Spoločensko-historické podmienky:

maďarský (národnostný) a rakúsky (hospodársky) útlak

1836 → **vychádzka na Devín** (Štúr prijal slovanské meno Velislav → znamenie vernosti slovanstvu)

Znaky literárnej tvorby:

- **stlmený subjektivismus/individualizmus** (s výnimkou Janka Kráľa), pretože **hlavným motívom bol národ**, najprv národná a až potom osobná sloboda !!!
- **námety z prítomnosti**, ale **i minulosti** = ako podpora národnej hrdosti (Veľká Morava, Jánošík, Matúš Čák)
- **žánre = balada, duma, historická povesť**, **hlavný literárny druh = LYRIKA**, z prózy najmä **historické povesti** a kratšie **prózy so satirickým podtextom**, minimum drámy
- **postavy: pokus o výraznejšiu psychologizáciu**, postavy **podliehajú svojim citom** (vydedenec, pútnik, mních, žobrák, väzeň) a sú **neúspešné pri uskutočňovaní svojho ideálu**, ľudský osud sa **väčšinou končí tragicky**
- **sylibizmus** = rovnaký počet slabík vo veršoch, **združený/striedavý rým**, verš blízky folklóru a piesni, **zjednodušená obraznosť**, **hovorová reč** (snaha priblížiť sa ľudu), čerpanie z **ľudovej slovesnosti**

SAMO CHALUPKA

→ prvé básne nepísal v štúrovčine, ale v biblickej češtine

a/ jánošíkovská tematika:

Likavský väzeň → o uväznenom Jánošíkovi, ktorý túži po slobode

b/ tematika ľudového a protitureckého odboja:

Branko → podľa zvolenskej miestnej ľudovej povesti o zbojníkovi, ktorý bojuje za práva ľudu (*Chalupka má na epitafu úryvok z tejto básne*)

Turčin Poničan → jednoduchú slovenskú ženu odvedú do tureckého otroctva, žena spoznáva v únoscovi svojho syna, ktorý pred rokmi zmizol, syn ju prehovára, aby s ním zostala, ale ona sa chce vrátiť „na tie krásne brehy Hrona“, t.j. na Slovensko (láska k vlasti víťazí nad materinskou láskou)

c/ historická tematika:

lyricko epická skladba **MOR HO !!!**

- cisár Konštantín (v prenesenom význame symbolizuje Maďarov) rozširuje v roku 359 územie rímskej ríše, je dobyvačný a chce zotročiť iné národy, dostáva sa na územie Slovenska, do tábora Rimanov príde sedemčlenná družina mladých Slovanov (kolektívny hrdina), ktorí prinášajú cisárovi chlieb a soľ, vítajú ho a opisujú krásy svojej krajiny, cisár dary neprijme, mladíci sa búria proti jeho pýche a bojujú za svoje práva, boj sa končí morálnym víťazstvom Slovanov

- hlavnou myšlienkou básne je **zobrazenie dvoch protikladných svetov** (kontrasty)

→ *túžba po mieri a slobode - násilie a zotročovanie iných národov*

→ *menšina Slovanov - presila Rimanov*

→ *pokora Slovanov - pýcha cisára*

JANKO KRÁL

→ v jeho dielach **častá kritika a chmúrne nálady**, čo bolo proti „štúrovskej“ koncepcii (rebel)

→ **autoštylizácia, subjektivizácia** (zachytával a vyjadroval svoje vlastné pocity a myšlienky)

→ **ako jediný sa spomedzi slovenských romantikov**

priblížil európskemu romantizmu

a/ lyrika revolučných rokov:

Jarná pieseň → báseň o slobode

Šahy → spomína na väzenie, ale i pesimistický pohľad na výsledok revolúcie

b/ lyrika porevolučných rokov:

Duma slovenská → venovaná Memorandovému zhromaždeniu v Martine

Duma bratislavská → zamyslenie a protest proti zbaveniu L. Štúra profesúry v Bratislave

c/ balady:

Zverbovaný, Kríž a čiapka, Bezbožné dievky → poučenie vyplývajúce zo všetkých balád: “Každé zlo musí byť potrestané.” (nevera, zneuctenie hrobu, roztopašnosť, privolávanie diabla, atď.)

balada **ZAKLIATA PANNA VO VÁHU A DIVNÝ JANKO !!!**

- **obraz nespokojného mladíka, ktorý chce vyslobodiť zakliatu pannu (= slovenský národ), ale zomiera vo vlnách Váhu**

- autobiografické prvky (autor bol samotár, považovali ho za čudáka)

1. časť → úvahová, **obraz básnikovho vnútra nenachádzajúceho pokoj** (kontrast s idylickým obrazom prírody), Janko nestojí o lásku, nevychádza s otcom (otec je k nemu krutý, ale matka ho bráni), nedodrížiava zvyky, vzbudzuje v ľuďoch nenávisť, rebeluje a nepochopený uteká do prírody, kde hľadá útočisko a samotu, blúdi krajom v čiernom plášti
2. časť → **baladická**, Janko sa vrhne do vody, aby zachránil zakliatu pannu, zomrie (podľa povery si má prevrátiť oblečenie a on to neurobí), vyslobodenie panny = titanský čin
3. časť → **epilóg**, zobrazuje **posmrtné splynutie hrdinu s prírodou**

charakteristika Janka: typický romantický hrdina, „dobrovoľný“ samotár, čudák, burič, hrdý mladý človek, pre ktorého je typická osobná vzburá (revolta)

hlavná myšlienka balady: **nespokojnosť so svetom, ale aj láska k ľudu a snaha priniesť mu slobodu**

ANDREJ SLÁDKOVIČ

a/ príležitostná poézia:

Nehaňte ľud môj → obrana ľudu

b/ 3 veľké skladby:

MARÍNA

- **1. veľké dielo úvahovej (reflexívnej) lyriky v slovenskej literatúre** (reakcia Štúra na dielo: „*Ide o citové výlevy*.“)
- **4 základné témy** → **mladosť, krása, láska k Maríne, láska k Slovensku**
- **láska = najvyššia hodnota v živote človeka, skladba vznikla ako reakcia na nešťastnú lásku autora k Márii Pišlovej (rodičia ju vydali za boháča), autor sa v nej vyrovnáva i s predsudkami Štúra (ten odsudzoval lásku k žene, tvrdil, že odpútava od vlasteneckej práce)**
- **láska k vlasti a Maríne je rovnocenná** = chce „*obe v jednom objímať*“

1. lyricko-epická časť (vyjadrenie hlbkej lásky k Maríne, autor je opojený láskou, ničoho sa nebojí, iba Maríninho odmietnutia, Marína zobrazovaná ako anjel, bohyňa, Sládkovič postupne opisuje i Slovensko a začína sa prelínať láska k vlasti s láskou k dievčine, nad láskou sa začínajú „sťahovať mraky“, motýľ symbolizuje zvodcu, ktorý

lieta z kvetu na kvet, potom sa objavuje had = skutočný zvodca)

2. **reflexívno-symbolická časť** (básnik spoznáva, že jeho láska naráža na neprekonateľné spoločenské prekážky a Marína sa mení na vílu, ktorá ho vábi do Hrona, odolá jej a pokúša sa nájsť iný zmysel života, uvedomuje si, že vlast' ho potrebuje, pokračovaním lásky k Maríne sa stáva láska k vlasti)

- narozdiel od ostatných štúrovcov **nie je Sládkovičova reč odvodená od ľudovej slovesnosti** → je **bohatá na básnické figúry** (kontrasty, paradox, básnické otázky, klimax, antiklimax, litotes – *Nemožno mi ťa neľúbiť*)

lyricko-epická skladba **DETVAN !!!**

- 5 spevov, **národná a sociálna problematika**

- dielo sa odohráva v období vlády Mateja Korvína (idealizovaná postava, zaujíma sa, ako žije ľud)

- hlavnou myšlienkou je **oslava sily, zdravia, čestnosti a spravodlivosti slovenského ľudu** (hlavné postavy Martin a Elena sú ich stelesnením)

1. *spev = Martin*: oslava krás prírody pod Poľanou, spätosť ľudu s prírodou, opis Martina, Martin zabije sokola kráľa Matiaša, pretože sa vrhol na zajaca
2. *spev = Družina*: Martin zobrazený s kamarátmi-valachmi pri vatre, pri speve, mládenec vyslobodí Elenu z rúk zbojníkov (jedného z nich zabije)
3. *spev = Slatinský jarmok*: Martin sa ospravedľňuje kráľovi za to, že zabil jeho sokola, kráľovi je mladík sympatický svojou prirodzenosťou a odvahou, dokonca mu za to daruje koňa, keď sa dozvie, že zabil obávaného zbojníka, **najepickejší spev**
4. *spev = Vohľady*: opis Eleny ako ideálnej Slovenky, Elena sa páči kráľovi, odmieta jeho návrhy, pretože miluje Martina, kráľ jej daruje na pamiatku prsteň
5. *spev = Lapačka*: obraz dramatickej verbovačky na dedine, Martin vstupuje do Čierneho pluku kráľa Matiaša pod podmienkou, že si môže nechať svoj kroj, fujaru, dlhé vlasy a Elenu

MARTIN = **netradičná romantická postava** (bez konfliktov, ideálny predstaviteľ slovenského ľudu, sedliak, dobrý syn, čestný, spravodlivý, nenávidí násilie a nespravodlivosť, svoje hrdinstvo chce dokázať v celonárodnom meradle)

JÁN BOTTO

→ **pojem „zakliata krajina“** = často znázorňoval zakliatu krajinu, pustú a bezútešnú, ktorá čaká na svojho osloboditeľa, silného, osudom predurčeného junáka, ktorému pomáhajú orly, sokoly, rozprávkové bytosti (známa báseň **Orol** alebo **Báj na Dunaji** – osloboditeľom je Štúr), zakliata krajina je alegorickým obrazom utláčaného Slovenska

→ **najviac čerpal z ľudovej slovesnosti** spomedzi autorov slovenského romantizmu

a/ prvé básne: hlavnou postavou je šuhaj, ktorý sa oduševňuje za veľké činy

b/ revolučné roky: *Prísaha*

c/ porevolučné roky: *Vrahom* (reakcia na zatvorenie 3 slovenských gymnázií)

d/ balady: *rýchly spád, dialógy, gradácia napätia*

Žltá ľalia → Eva sa po Adamovej smrti vydá, mŕtvy Adam prichádza o polnoci pre svoju nevernú ženu a ona mu zomiera v náručí, žltá ľalia = symbol žiarlivosti, *trnie a chrastie* sú trestom za neveru

Margita a Besná → vdova zhodí svoju nevlastnú dcéru zo žiarlivosti zo skaly pri Strečne, ťaží ju svedomie a nakoniec spácha samovraždu (vychádza z povesti o dvoch skalách v okolí Strečna)

e/ lyricko-epická skladba:

lyricko-epická skladba **SMRŤ JÁNOŠÍKOVA !!!**

- Botto opisuje **Jánošíka ako hrdinu, ktorý bohatým bral a chudobným dával**, skladá sa z **úvodu a 9 spevov**, prvky balady, elégie a hrdinského spevu
- opis Jánošíkovej družiny, zlapanie, rozlúčka milej s Jánošíkom, sen o mladosti vo väzení, túžba po slobode, cesta k šibenici, lúčenie sa s rodným krajom a poprava, obraz zakliateho Slovenska a oslava Jánošíka ľuďom
- **posledný spev je alegorický** → Jánošíkova svadba s kráľovnou víl je dôkazom jeho nesmrteľnosti

kontrasty: svetlo – tma, sloboda – väzenie, život – smrť, právo – bezprávie, ľud – páni, najdôležitejším kontrastom je **kontrast tragizmu a heroizmu**, objavuje sa **myšlienka mesianizmu** (národu pomôže len silný jednotlivec)